

OM SÆTNINGER I CIVIL OG I UNIFORM.

(Nogle bemærkninger til Hans Finks artikel i POLITICA nr. 1).

Indledning.

Det kan synes urimeligt at ville ytre sig kritisk til Hans Finks artikel om beskrivelse og vurdering (POLITICA, nr. 1, 1968).¹⁾ Kernepunktet i argumentationen i artiklens første del synes at være påvisningen af, at 'næsten enhver given sætning synes at kunne bruges til at vurdere og at beskrive' (s. 7), endda på én og samme tid; resten af artiklen støtter sig i hovedsagen på den opfattelse, at man må se sætninger i deres 'speaker-hearer'- sammenhæng; og begge disse anskuelser er god latin på Institut for Statskundskab.²⁾ Finks afvisning af, at der findes en logisk kløft mellem beskrivelse og vurdering strider ganske vist mod værdirelativismen som den doceres hos os; men vi kan dog trøste os med at 'det er helt klart, at der stadig er en forskel mellem at vurdere og at beskrive' (s. 9), og at det stadig kan være et spørgsmål om der ikke bør være et skel mellem 'er' og 'bør' (s.10).

Når jeg alligevel finder det berettiget at fortsætte diskussionen af de problemer Fink rejser, er min begrundelse af praktisk art. Den politiske videnskab har efterhånden etableret sig som en disciplin forskellig fra praktisk politik. Blandt politologer har man almindeligvis forklaret det korrekte i sondringen mellem de to ved henvisning til, at den praktiske politik, udover de data som bl.a. den politiske videnskab kan nå frem til, og som udgør hvad Arnold Brecht³⁾ kalder 'intersubjectively transmissible knowledge' (herefter for kortheds skyld kaldt ITK), må benytte værdipræmisser der ikke er sådan ITK. Sagt på en anden måde har politisk videnskab, i modsætning til praktisk politik, alene det sigte at opbygge et corpus af ITK.

Hvis Finks argumentation vedrørende 'er' og 'bør' er korrekt, må ovenstående opfattelse formentlig anses for uholdbar; og hvis hans antyd-

- 1) Henvisninger i det følgende med sidetal alene refererer til denne artikel.
- 2) Se mht. den første fx. Erik Rasmussen, Det politiske System, kap. I-II, (2. udg.), s. 30: 'Værdirelativisterne har aldrig benægtet at samme ord eller sætning kan være på én gang indikativisk og gerundivisk'; mht. den anden, se fx. Mogens N. Pedersen og Poul Meyer, Politisk argumentation (forelæsningsnotat, 1. udg.), s. 1: 'For at finde frem til meningen med de sproglige udsagn, der anvendes i den politiske argumentation, må vi kende diskussionens makrostruktur, dvs. den sammenhæng (context) i hvilken diskussionen føres...' og s. 2: 'I beskrivelsen af diskussionens makrostruktur indgår mange forskellige elementer, blandt hvilke kan nævnes beskrivelsen af diskussionsdeltagerne samt baggrunden for diskussionen.'
- 3) Arnold Brecht, Political Theory, Princeton, New Jersey, 1959.

OM SÆTNINGER I CIVIL OG I UNIFORM.

(Nogle bemærkninger til Hans Finks artikel i POLITICA nr. 1).

Indledning.

Det kan synes urimeligt at ville ytre sig kritisk til Hans Finks artikel om beskrivelse og vurdering (POLITICA, nr. 1, 1968).¹⁾ Kernepunktet i argumentationen i artiklens første del synes at være påvisningen af, at 'næsten enhver given sætning synes at kunne bruges til at vurdere og at beskrive' (s. 7), endda på én og samme tid; resten af artiklen støtter sig i hovedsagen på den opfattelse, at man må se sætninger i deres 'speaker-hearer'- sammenhæng; og begge disse anskuelser er god latin på Institut for Statskundskab.²⁾ Finks afvisning af, at der findes en logisk kløft mellem beskrivelse og vurdering strider ganske vist mod værdirelativismen som den doceres hos os; men vi kan dog trøste os med at 'det er helt klart, at der stadig er en forskel mellem at vurdere og at beskrive' (s. 9), og at det stadig kan være et spørgsmål om der ikke bør være et skel mellem 'er' og 'bør' (s.10).

Når jeg alligevel finder det berettiget at fortsætte diskussionen af de problemer Fink rejser, er min begrundelse af praktisk art. Den politiske videnskab har efterhånden etableret sig som en disciplin forskellig fra praktisk politik. Blandt politologer har man almindeligvis forklaret det korrekte i sondringen mellem de to ved henvisning til, at den praktiske politik, udover de data som bl.a. den politiske videnskab kan nå frem til, og som udgør hvad Arnold Brecht³⁾ kalder 'intersubjectively transmissible knowledge' (herefter for kortheds skyld kaldt ITK), må benytte værdipræmisser der ikke er sådan ITK. Sagt på en anden måde har politisk videnskab, i modsætning til praktisk politik, alene det sigte at opbygge et corpus af ITK.

Hvis Finks argumentation vedrørende 'er' og 'bør' er korrekt, må ovenstående opfattelse formentlig anses for uholdbar; og hvis hans antyd-

- 1) Henvisninger i det følgende med sidetal alene refererer til denne artikel.
- 2) Se mht. den første fx. Erik Rasmussen, Det politiske System, kap. I-II, (2. udg.), s. 30: 'Værdirelativisterne har aldrig benægtet at samme ord eller sætning kan være på én gang indikativisk og gerundivisk'; mht. den anden, se fx. Mogens N. Pedersen og Poul Meyer, Politisk argumentation (forelæsningsnotat, 1. udg.), s. 1: 'For at finde frem til meningen med de sproglige udsagn, der anvendes i den politiske argumentation, må vi kende diskussionens makrostruktur, dvs. den sammenhæng (context) i hvilken diskussionen føres...' og s. 2: 'I beskrivelsen af diskussionens makrostruktur indgår mange forskellige elementer, blandt hvilke kan nævnes beskrivelsen af diskussionsdeltagerne samt baggrunden for diskussionen.'
- 3) Arnold Brecht, Political Theory, Princeton, New Jersey, 1959.

ninger vedrørende vurderingers objektivitet skal tages bogstaveligt, må vi i stedet konkludere at politik i en eller anden forstand er eller kan blive videnskabelig: spørgsmålet om hvad der er den bedste styreform eller en god lov vil i så fald principielt kunne besvares uden indkobling af subjektive præferencer eller andre værdipræmisses.

Nogle politologer (mon ikke Brecht, trods hans tale om værdirelativismen som 'the seamy side of Scientific Method'⁴⁾ vil være iblandt dem?) vil beklage denne nye mulighed, andre vil hilse den velkommen; men for dem alle vil denne nye erkendelse være af vital betydning, måske mere vital end for fagfilosoffer, hvis slutninger traditionelt har kunnet stride mod tilsyneladende evidente sandheder (jfr. fx. paradoxet om Achilles og skildpadden) uden at lægmænd af den grund har følt sig generet eller kaldet til at drage praktiske konsekvenser deraf. Som Camus siger⁵⁾: 'Je n'ai jamais vu personne mourir pour l'argument ontologique'. Der er anderledes sprængstof for politologer i den logiske kløft, både i dens opretholdelse og i dens eventuelle opfyldning eller udjævning.

Jeg erkender åbent, at jeg selv ikke ville anse en tilstand for ønskelig, som den Finks argumentation formentlig antyder⁶⁾, og hvor den politiske videnskab fx. på spørgsmålet 'bør jeg holde denne lov?' qua videnskab principielt ville kunne (og være nødt til at) levere svar af typen: 'Ja, du bør holde denne lov', hvor 'bør' betød mere end blot 'bør efter de flestes' (evt. 'alles') 'mening' eller 'bør ifølge lovens ord'.

I det omfang hvori denne tilstands umulighed kan vises ved opretholdelsen af en 'logisk kløft', er jeg derfor positivt interesseret i denne opretholdelse, fordi min præference i så fald ville få den logiske nødvendighed - hvad den så måtte være; herom senere - bag sig. Mit sigte med de efterfølgende betragtninger er derfor at prøve at vise at en logisk kløft må siges at eksistere som i hvert fald tilgodeser min ovenfor anførte præference. Mere konkret vil jeg dels diskutere rimeligheden af Finks konklusion (s.7): 'Distinktionen mellem beskrivelse og vurdering er ikke nogen distinktion inden for logikken, idet den ikke afspejler sig på noget formelt plan,' og dels berøre spørgsmålet om den 'logiske nødvendighed' af forskellige former for beskrivende og vurderende slutninger.

4) Brecht, op.cit., s.117.

5) A. Camus, Le mythe de Sisyphe, Collection Idées (Gallimard), Paris u.å., s.15.

6) Dette fremgår ikke explicit af hans artikel; men forskellige diskussioner med Fink har givet mig det indtryk, at en sådan udledning er berettiget.

Som ikke-filosof har jeg kun med nogen tøven turdet ytre mig om disse i høj grad filosofiske problemer, og artiklens konklusioner må i lyset heraf ses som tentative spørgsmål snarere end som grundmurede påstande. For de filosofiske uhyrligheder jeg måtte begå undervejs beder jeg på forhånd fagets udøvere om undskyldning.

I

Hvis man hævder at der er en logisk kløft mellem to begreber eller domskategorier, må man nærmere uddybe hvad man vil forstå ved 'logisk' og ved 'kløft'. I Finks første afsnit diskuteres spørgsmålet, så vidt jeg kan se, ud fra den forudsætning at en 'logisk kløft' kan siges at eksistere mellem beskrivelse og vurdering, såfremt det kan vises at man ikke iflg. de almindelige slutningsregler i den klassiske logik (Fink holder sig, til min store lettelse, fra den symbolske, og jeg vil følge hans eksempel) kan udlede en vurderende konklusion fra beskrivende præmisser. En forudsætning for at eftervise en logisk kløft mellem beskrivelse og vurdering i denne forstand er det imidlertid, som Fink med rette påpeger, at man kan kende forskel på en beskrivende og en vurderende dom. Som illustration inddrager Fink Humes påvisning af at man ikke med nok så mange delvise præmisser kan nå frem til en almen konklusion; denne påvisning er på samme måde afhængig af muligheden for at skelne mellem almene og delvise domme. Disse skel imellem domstyper må, siger Fink, kunne aflæses i dommens logiske form. Denne forudsætning er efter hans mening opfyldt fsv. angår Humes argument, idet 'delvise domme er karakteriseret ved, at de indeholder eller er ækvivalente med domme, der indeholder, ordene 'nogen', 'nogle', 'denne' eller 'dette', mens den almene konklusion indeholder eller er ækvivalent med domme, der indeholder ordet 'alle' ' (s.5). Men trods ihærdige anstrengelser finder Fink ingen forskel mht. formen mellem beskrivende og vurderende domme, hvoraf han (som anført ovf. s. 7) slutter at distinktionen mellem beskrivelse og vurdering ikke er en distinktion inden for logikken (forstået som den formelle slutningslære som vi kalder den klassiske logik).

Som man ser, hviler argumentet på en påstand om, at en logisk relevant forskel må skulle findes i dommens form; og Hume-exemplet anvendes da også i overensstemmelse hermed, idet definitionen af almene, hhv. delvise domme går på visse ord som altid findes i den ene domskategori og aldrig i den anden.⁷⁾ Men holder denne definition? Lad os betragte dommen: 'Alle svaner i Brabrand Sø er hvide'. Ifølge Finks definition er dette en almen

7) Mht. reservationen '... eller er ækvivalent med...', se nedf. s. 9 .

dom, fordi den indeholder ordet 'alle'⁸⁾. Betyder det da, at den, fx. sammen med et vist antal sætninger af typen 'Den svane er hvid' logisk korrekt kan give konklusionen: 'Alle svaner (i Verden) er hvide'? Åbenbart ikke. Brabrand Sø er en lille enhed inden for den store enhed Verden, og en sætning om alle svaner i Brabrand Sø er en delvis sætning i forhold til en konklusion om alle svaner i verden. På den anden side kan sætningen 'Alle svaner i Brabrand Sø er hvide' nok siges at være en almen dom i forhold til en konklusion om Brabrand Sø alene. Sagt mere generelt: at en sætning er almen eller delvis betyder at den, i forhold til et valgt logisk univers, betegner totaliteten, hhv. noget mindre end totaliteten af dette univers. Men først når universet er fastlagt kan vi betegne sætningen som almen eller delvis. Og universet fastlægges af sigtet med syllogismen, af hvad vi ønsker at sige eller slutte noget om. Dette sigte kan imidlertid ikke aflæses af dommens logiske form, men kun udfindes ved en betragtning af det som syllogismens domme siger noget om, ved en ikke-formel betragtning.

For mig at se er Fink måske gået lidt for let hen over den problematik som rejstes af, at logikkens termer, de 'logiske konstanter' (og i en vis forstand også de variable sætningselementer) er raffinerede og destillerede fra dagligsprogets; som prof. Gilbert Ryle siger det:⁹⁾ 'The logician's 'and', 'not', 'all', 'some' and the rest are not our familiar civilian terms; they are conscript terms, in uniform and under military discipline, with memories, indeed, of their previous more free and easy civilian lives, though they are not living those lives now'. Finks definition af almene og delvise sætninger er møntet på deres logiske, 'uniformerede', form; men at fastlægge i hvilket logisk kompagni en 'civil' sætning skal placeres, kræver undersøgelse af hvad meningen og sigtet vel kan være med den 'civile' sætning i den givne sammenhæng. Finks definitioner må vel snarere ændres derhen, at almene, hhv. delvise, sætninger er sætninger indeholdende de logiske konstanter 'alle', hhv. 'nogen' osv., men at afgørelsen af hvornår ordet 'alle' (hhv. 'nogen' osv.) i en sætning er en logisk konstant, og i så fald hvilken, kun kan træffes efter overvejelser af ikke-formel karakter. Før disse overvejelser er gjort, dvs. så længe vi betragter sætninger som 'civile', kan disse for mig at se udmærket siges at være både almene og delvise på samme tid.

(Fsv. denne opfattelse antages, bliver Finks tilføjelse til definitionerne af almene og delvise sætninger: '...eller er ækvivalent med...' uden betydning. Da vi nemlig har, at en 'civil' sætning kan indeholde ordet 'alle' og dog være både almen og delvis på samme tid, vil en sætning der er ækvivalent

8) Strengt taget kan vi vistnok kun holde Fink fast på, at dommen ikke kan være delvis; men det er, som den efterfølgende diskussion vil vise, tilstrækkeligt for argumentationen.

9) G. Ryle, Dilemmas, Cambridge University Press, 1964, s. 117-18.

med en sådan 'civil' sætning også måtte indeholde denne dobbelthed; og hvis Fink omvendt tænker på ækvivalens med en 'uniformeret' sætning indeholdende et logisk konstant 'alle', må han først som ovf. angivet ved ikke-formelle argumenter vise at den ene, 'civile' sætning kan omskrives til (er ækvivalent med) den anden, 'uniformerede' sætning.¹⁰⁾)

II

Hvis den antagelse er korrekt at en sætning kan være almen og delvis på samme tid, ligesom en sætning kan være beskrivende og vurderende på samme tid, kan man for mig at se gå to veje.

Den ene mulighed er at benytte de foregående overvejelser som en slags løftestang, der hæver sontringen mellem beskrivelse og vurdering til en højere værdighed end Fink har ment at kunne tilkende den. Tankegangen ville her være følgende: Vi accepterer, at sontringen almen-delvis er logisk relevant i den i begyndelsen af artiklen anførte forstand, dvs. i relation til den traditionelle slutningslære (hertil har vi efter min mening talrige og vægtige grunde); vi accepterer tillige, i overensstemmelse med det ovf. anførte, at denne logisk relevante sontring kun kan foretages under forudsætning af en 'uniformering' af dagligsprogets 'civile' sætninger, samt at denne 'uniformering' støtter sig på ikke-formelle overvejelser bl.a. mht. sigtet med en dom, m.a.o. hvilket logisk univers man ønsker at lade den virke i. Det må derfor være muligt at behandle 'civile' sætninger der både er beskrivende og vurderende, på principielt samme måde, idet man fastlægger det 'beskrivende' hhv. 'vurderende'¹¹⁾ sigte med brugen af den pågældende sætning, og derefter anser sætningen som brugt som enten beskrivende eller vurderende præmis (men ikke begge dele) i vedkommende slutningskomplex.¹²⁾

10) Den tredje mulighed, at der skulle være tale om ækvivalens i symbolsk-logisk forstand, må jeg anse for udelukket allerede fordi 'det at to domme er [symbolsk-logisk] ækvivalente ...ikke er det samme som at de to domme betyder eller siger det samme.' (Justus Hartnack, Logik, klassisk og moderne, 1958, s. 75).

11) Disse vil efter min opfattelse, uden vold på meningen for den politiske videnskabs formål kunne omskrives til 'kausalteoretisk', hhv. 'værditeoretisk'.

12) Tidsfølgen (først angivelse af sigte, der næst brug som præmis) er en abstraktion (ligesom fx. de ideelle stadier i videnskabelig metode): som vi så ovf. finder man ofte sigtet med en dom ved at se i hvilken slags syllogisme eller andet slutningskomplex den befinder sig. Dette rokker imidlertid ikke efter min mening ved det fundamentale, nemlig at en sætning der er brugt som beskrivende dom netop ikke er brugt som vurderende dom, og at en evt. vurderende konklusion derfor logisk set ikke kan siges at være udledt af det beskrivende element i værdipræmissen.

Forudsætningen for at argumentere således er naturligvis, at man på en eller anden måde kan kende forskel på beskrivelse og vurdering. Fink er her meget large, idet han fra starten medgiver at 'det er umiddelbart klart, at der er en forskel mellem at udtale sig om verden, sådan som den faktisk er, og at udtale sig om, hvordan den burde være. Det er én ting at beskrive verden, og det er noget andet at vurdere den' (s.4).

Fink går ikke nærmere ind på, hvad han vil lægge i sontringen.¹³⁾ Imidlertid behøver man for at tilgodese det ovf. s. 7 angivne formål med denne artikel ikke at holde sig til Finks evt. opfattelse af indholdet af de to begreber, men kan i stedet efter min mening stille sig stærkere i diskussionen ved explicit at lade den ovf. skitserede 'aspekt'-tankegang gå på den Brechtske sontring mellem ITK og ikke-ITK; jeg vil derfor vælge at definere beskrivelse som det aspekt af et udsagn, i hvilket dette formidler ITK.¹⁴⁾ Hvorvidt det er korrekt at angive denne ITK som en kategori der altid kan skelnes fra andre slags viden og fra vurderinger, bliver et spørgsmål inden for videnskabsfilosofien. Arnold Brecht mener i sin tidligere citerede 'Political Theory' efter en overordentlig grundig diskussion at kunne besvare spørgsmålet bekræftende; problemet falder i øvrigt, så vidt jeg kan se, uden for Finks argumentationsfelt.

Denne første, s. 10 ovf. skitserede, tankegang har det for herværende politologer (samt, om man vil, vordende sådanne) tiltalende ved sig, at den må siges at passe til læren på Institut for Statskundskab om forholdet mellem værdi- og kausalteori, og fx. lægger sig tæt op ad prof. Rasmussens formulering:¹⁵⁾ 'Kausalteori er...en teori med indikativisk sigte, værditeori en teori med gerundivisk sigte' (min.udh.). (Prof. Rasmussen leger endda¹⁶⁾ med tanken om at bruge termen 'empirisk teori' i stedet for 'kausalteori'.)

En anden fordel ved at argumentere som skitseret er efter min mening at man derved tvinger analysen af fx. politisk argumentation ind i klassisk-logiske baner, hvorved påvisningen af slutninger med skjult mellemlid (enthymematiske slutninger) og eftersporingen af værdipræmisser lettes. Jeg mener tillige, uden at have undersøgt spørgsmålet nøjere, at denne tankegang har den interesse, at de af Fink påpegede vurderende aspekter i tilsyneladende beskrivende sætninger kun i ganske få og veldefinerede tilfælde (nemlig ved imperativsætninger samt ved indikativsætninger med adjektiver

13) I hvert fald først senere (s. 8-9), og da i en anden sammenhæng.

14) Den parallelle definition, af vurdering, behøver ikke foretages, idet det for vort formål er tilstrækkeligt at vise at der findes en klart afgrænset kategori af ITK, samt at man af udsagnsaspekter der formidler sådan ITK kun logisk gyldigt kan drage slutninger der formidler ITK.

15) op.cit., s. 34.

16) op.cit., loc. cit.

af typen 'god', 'forkert' o.l.) har styrke nok til at kunne fungere som værdipræmis (altså i sig selv bære en vurderende konklusion) i en syllogisme.

Ulempen ved denne første vej er at 'civilsprogets' mangfoldighed af betydningsnuancer risikerer at gå tabt. Analysen af politisk argumentation får som forudsætning en både vanskelig og trættende omskrivning af 'civile' sætninger med, billedligt talt, stråhat og blomst i knaphullet til logisk form (fra makro- til mikroargumentation, med Toulmins udtryk), og man ligger under for en stadig fristelse til at korrigere den der argumenterer, måske endda til, som Bentham, at lave små håndbøger i argumentative 'fallacies'. Tillige afbryder denne første udvej dialogen med fagfilosofferne allerede så at sige efter forhåndsforhandlingerne. Det kan derfor have en vis værdi at undersøge om denne dialog kan fortsættes lidt længere.

III

I afsnit II gik diskussionen alene på muligheden af at tale om et logisk skel mellem ^{a)} beskrivelse (defineret som formidling af ITK, ^{b)} formidling af ikke-ITK, når talen var om slutningskomplekser af klassisk-logisk, 'uniformeret', karakter (først og fremmest syllogismer). Imidlertid har mange moderne filosoffer afvist, at sådanne syllogistiske eller andre 'traditionelle' slutninger er de eneste der kan betegnes som logiske. For dem giver det god mening at tale om 'uformel' logik, som tager sit udgangspunkt i sætninger som de forekommer og bruges i sproget til kommunikation mellem mennesker, altså i 'civile' sætninger. Det er ved hjælp af denne 'uformelle' logik at man har ment lettest at kunne 'udlede' vurderinger fra videnskabeligt kontrollerbare sætninger (selv om fx. professor John R. Searle¹⁷⁾ har forsøgt at bringe sådanne 'uformelt' logiske slutninger på noget der minder om syllogistisk form). Fsv. denne form for udledning accepteres som gyldig, kan man tale om at der findes objektive vurderinger, såfremt man antager at 'objektivitet' falder sammen med 'videnskabelig kontrollerbarhed'.

Endnu har man kun postuleret existensen af sådanne objektive vurderinger inden for områder der direkte interesserer den politiske videnskab, og i stedet koncentreret sig om ganske enkle eksempler ('god barberkniv', 'god travhest', o.l.); men muligheden for at udvide argumentationen til politologiens område ville, i relation til den målsætning jeg opstillede for denne artikel, være så skæbnesvanger, at det kan være berettiget allerede nu at beskæftige sig med spørgsmålet.

17) I 'How to Derive 'Ought' from 'Is'' (The Philosophical Review, 1964, s. 43-58), citeret i Erik Rasmussen, op.cit., s. 29.

Man kan selvfølgelig forsøge at bestride udledningerne af objektive vurderinger i de konkrete tilfælde, at slå dem af marken efterhånden som de fremføres; men måske kan man i stedet prøve generelt at bestride muligheden af logisk gyldigt at kunne postulere sådanne objektive vurderinger. Focus i en sådan diskussion kunne efter min mening være begrebet 'logisk nødvendighed'. Nedf. skal anføres, hvordan en sådan drøftelse i hovedtræk kunne tænkes ført.

Lad os først betragte en syllogisme med en (pace Hans Fink) beskrivende konklusion som fx. følgende: 1) 'Alle grønne svampe er så giftige, at man dør hvis man spiser dem'; 2) 'Denne svamp er grøn'; 3) (slutning) 'Man dør (forgiftet) hvis man spiser denne svamp'. At denne syllogisme er logisk korrekt betyder, at hvis 1) er sand, og hvis 2) er sand, så er 3) sand. Vi sætter nu, at 1) og 2) faktisk er sande. Herved forstår vi for 2)s vedkommende noget principielt videnskabeligt kontrollerbart, en 'ITK-sandhed', mens vi for 1)s vedkommende må nøjes med at tale om 'sandhed' i den forstand at sætningen ikke endnu er blevet falsificeret (idet den som induktionsslutning ikke er fuldt verificeret-, men nok falsificerbar). Hvis nu en sofistisk indstillet person ville forsøge at benægte at 3) var sand, men samtidig godtog at 1) og 2) var sande (i den ovf. angivne forstand) måtte det på en eller anden måde være muligt at modbevise hans benægtelse. Som den sofist han var, antager vi at han ville modsætte sig enhver rent begrebsanalytisk bevisførelse, fx. med henvisning til at den var arbitrær og intet havde med virkeligheden at gøre (på samme måde som han - med rette - ville kunne benægte at Rådhuspladsen kunne købes for 300 kr., selv om dette er tilfældet i spillet 'Matador'). Imidlertid ville en mere praktisk bevisførelse være tænkelig, idet man lod sofisten selv eller en ulykkelig forsøgsperson spise den pågældende grønne svamp.¹⁸⁾ To handlingsforløb er nu tænkelige: a) Forsøgspersonen overlever; b) forsøgspersonen dør. I tilfælde a) er slutningens logiske gyldighed ikke modbevist, idet den mirakuløse overlevnen i stedet vil medføre en revision af præmis 1)s sandhedsværdi. I tilfælde b) - der vel er det sandsynligste, hvis præmis 1) er set bekræftet mange gange tidligere - er slutningens logiske gyldighed bevist på et materielt grundlag, og sofisten må anerkende at syllogismens nødvendige sandhed er af en anden karakter end den af ham hævdede 'Matador'-sandhed'.

Bevisførelsen kan gennemføres analogt for slutninger fra videnskabeligt kontrollerbare, 'ITK'-, præmisser der vedrører lukkede logiske universer (ex.; 'Alle pengesedler udstedt af Danmarks Nationalbank i året 1960 bærer signaturen 'Svend Nielsen' '). Her er handlingsforløb a) pr. definition udelukket, og sofisten, der benægter det nødvendige i den logisk

18) Terminologiske uenigheder om hvad 'død', 'grøn' osv. betyder, kan formentlig anses for udelukkede af selve exemplets forudsætninger, idet sofisten jo har anerkendt præmissernes sandhed og kun benægtet slutningen, der logisk set er 'indeholdt i' præmisserne.

gyldige slutning fra præmisser, der har vist sig at være materielt sande, og som han accepterer som sådanne, vil igen så at sige løbe panden mod en mur: virkeligheden vil ikke give ham ret. Med et udtryk fra forvaltningsretten kan man lidt tilspidset udtrykke det således, at en logisk korrekt slutning fra sande (og dermed a fortiori videnskabeligt kontrollable, ITK-) præmisser er karakteriseret derved at den har materielle virkninger efter sit indhold.

Hvorledes forholder det sig nu med muligheden for at vise ikke videnskabeligt kontrollerbare (ikke-ITK-) slutningers logiske nødvendighed?

Lad os først se på en logisk korrekt 'traditionel' syllogisme, som fx.: 1) 'Alle professorer bør¹⁹⁾ skrive en lærebog om året'; 2) 'X er professor'; 3) (slutning) 'X bør skrive en lærebog om året'. Klassiske logikere vil hævde, at hvis 1) er sand og hvis 2) er sand, så er 3) med nødvendighed også sand. Men hvad vil de stille op med vor sofist fra før? Hvis denne eksempelvis er professor i logik, og ganske vist accepterer professorers moralske forpligtelse til at skrive en lærebog om året, og sin egen status som professor, men benægter at han på grundlag af denne accept med nogen nødvendighed kan siges at være moralsk forpligtet til at skrive en lærebog om året, vil der kunne ske ham en række ting: Fsv. hans holdning til syllogismers logiske nødvendighed bliver almindeligt bekendt, fx. doceres ved forelæsninger, vil han velsagtens blive betragtet som uskikket til sit embede og - forhåbentlig - hurtigt blive afskediget. Disse konsekvenser af hans holdning kan måske efter hans opfattelse være ubehageligere for ham, end hvis han havde ladet sofisteriet ligge og skrevet sin årlige lærebog. Men hvad der end hænder ham som følge af hans mærkværdige anskuelser, kan det ikke efter min mening med rimelighed betegnes som et modbevis af hans benægtelse af omtalte slutnings logiske nødvendighed for ham. Han benægter jo netop ikke, at han vil få ubehageligheder af at benægte slutninger, selvom han accepterer deres præmisser; han benægter at slutningen er nødvendig for ham på anden måde end på et virkelighedsfjernt, arbitrært 'Matador'-plan', at den på nogen måde er materielt tvingende for ham. Denne materielle tvang kan principielt ikke opnås eller vises, fordi slutningen pr. definition omhandler noget ikke fuldt videnskabeligt kontrollerbart. Vurderende slutninger kan, med udtrykket fra før, ikke have materielle virkninger efter deres indhold over for den der benægter dem.

På den anden side må sofisten i dette tilfælde siges at stå svagt, fordi han accepterer den vurderende præmis som sand, selv om han benægter den vurderende slutnings sandhed og kan gøre det netop fordi den ikke er fuldt videnskabeligt kontrollerbar, fordi den ikke har virkninger

19) Jeg taler her om et moralsk 'bør', ikke om et fx. ved lov fastlagt, hvis existens ville være principielt videnskabeligt kontrollerbar.

efter sit indhold. Man kan se hans benægtelse af slutningen som en faktisk benægtelse af præmis 1)s verificerbarhed, hvorefter modbeviset ikke opnår de nødvendige forudsætninger for at kunne holde. Partiet mellem sofisten og hans modstandere står her så at sige uafgjort.

Det for mig interessante er, at denne mulighed for at holde spørgsmålet om vurderende slutningers nødvendighed svævende bortfalder for den der postulerer vurderingers objektivitet. Selv om vi helt undlader at diskutere udledningsformen for sådanne objektive vurderinger, kan man for mig at se med fuld ret hævde, at det ikke kan vises at en vurderende slutning har virkninger efter sit indhold, at en sådan vurderende slutning følgelig ikke kan anses for nødvendig eller tvingende for den der ikke ved en selvstændig viljesakt accepterer den, og at det derfor ikke kan vises at udledninger, fsv. disse postuleres foretaget på et rent empirisk grundlag, har gyldighed på andet end et rent 'Matador'-plan', selv ikke hvis man accepterer sandheden af samtlige de videnskabeligt kontrollerbare sætninger som den ikke videnskabeligt kontrollerbare slutning hævdes udledt af; ja, at muligheden af så absolut at benægte denne gyldighed netop beror på de postulerede præmissers videnskabelige kontrollerbarhed.

IV

Jeg mener naturligvis ikke, at denne - indrømmet noget formelle - betragtningsmåde vil få den moderne filosofis disciple til at lægge tanken om objektive vurderinger på hylden. Men jeg tror, at den i det mindste mod postulatet om sådanne objektive vurderinger formulerer indvendinger på et felt der er lidt nærmere den moderne filosofis normale tumleplads end betragtningsmåden i afsnit II ovf. På egne præmisser har man altid nemmest ved at få ret, men sværest ved at overbevise andre. Måske kan disse sider tjene som afgrænsning af det område hvor begge parter ville kunne acceptere at diskussionen førtes, og hvor jeg selv som tidligere sagt håber - om ikke med sikkerhed tror - at den logiske kløft vil kunne påvises i en for politologien relevant form.

For at Fink ikke skal føle at denne artikel kun giver ham anledning til - evt. dødbringende - kritik skal jeg foreslå ham, fsv. han måtte føle lyst og have tid dertil, i et nyt indlæg tillige at vise de vigtigste faser i udledningen hhv. påvisningen af den manglende mulighed herfor, fra videnskabeligt kontrollerbare præmisser af følgende tre vurderende sætninger:

- A) 'Udskrivningsloven 1968/69 er en god lov'.
- B) 'Det er forkert at sætte sig op mod den lovlige øvrighed med våben i hånd'.
- C) 'Demokrati er den bedste statsform'.